
Finalització del procés

PID_00266773

Teresa Armenta Deu

Amb la col·laboració de
Silvia Pereira Puigvert*

Temps mínim de dedicació recomanat: 4 hores



Teresa Armenta Deu

Catedràtica de Dret Processal de la Universitat de Girona i professora col·laboradora de la UOC.

Silvia Pereira Puigvert*

Professora agregada de la Universitat de Girona i professora col·laboradora de la UOC.

* Ha col·laborat en el tractament didàctic, resum, activitats, glossari i bibliografia

La revisió d'aquest recurs d'aprenentatge UOC ha estat coordinada pel professor: Jordi García Albero (2019)

Cinquena edició: setembre 2019

Autoria: Teresa Armenta Deu, Silvia Pereira Puigvert

Llicència CC BY-NC-ND d'aquesta edició, FUOC, 2019

Av. Tibidabo, 39-43, 08035 Barcelona

Realització editorial: FUOC



Els textos i imatges publicats en aquesta obra estan subjectes –llevat que s'indiqui el contrari– a una llicència de Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada (BY-NC-ND) v.3.0 Espanya de Creative Commons. Podeu copiar-los, distribuir-los i transmetre'ls públicament sempre que en citeu l'autor i la font (FUOC. Fundació per a la Universitat Oberta de Catalunya), no en feu un ús comercial i no en feu obra derivada. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/legalcode.ca>

Índex

Introducció	5
Objectius	6
1. Finalització del procés i cosa jutjada	7
1.1. Terminació provisional del procés	7
1.2. Terminació definitiva del procés. La sentència	7
1.2.1. Supòsits especials de terminació anticipada del procés penal	7
1.2.2. La terminació del procés penal per mitjà de la sentència	8
1.2.3. Formació de la sentència	9
1.2.4. Correlació entre l'acusació i la sentència (la congruència penal)	11
1.2.5. Correlació entre acusació i sentència en el procediment abreujat	11
2. Efectes del procés: la cosa jutjada	14
2.1. Cosa jutjada formal	14
2.2. Cosa jutjada material	14
2.2.1. Elements identificatius de l'objecte del procés penal i de la cosa jutjada	15
2.2.2. Element subjectiu	15
2.2.3. Element objectiu	15
3. Els recursos	16
3.1. Qüestions generals, la reforma de 2009 (recursos contra les resolucions del lletrat de l'Administració de Justícia)	16
3.1.1. El dret a recórrer en el procés penal	16
3.2. Efectes dels recursos	17
3.3. Recursos contra resolucions interlocutòries	18
3.3.1. Recurs de reforma	18
3.3.2. Recurs de súplica	18
3.3.3. Recurs de queixa	19
3.3.4. Recurs d'apel·lació contra resolucions interlocutòries ...	19
3.4. Recursos contra sentències	20
3.4.1. La segona instància. Recurs d'apel·lació contra sentències i interlocutòries que posen fi al procés	20
3.4.2. Procediment: aspectes generals	20
3.4.3. El recurs de cassació penal	23

3.5. La rescissió de sentències fermes: els denominats <i>recursos de revisió</i> i <i>anul·lació</i>	26
3.5.1. El denominat recurs de revisió	26
3.5.2. El denominat recurs d'anul·lació	27
4. Costes i execució	28
4.1. Les costes	28
4.2. L'execució penal	29
4.2.1. Concepte, fonts i naturalesa	29
4.2.2. Òrgans i competència	30
4.2.3. Títol executiu	30
4.2.4. Classes d'execució	31
4.2.5. Terminació de l'execució	39
4.2.6. Recursos en matèria d'execució	40
Resum	42
Activitats	43
Exercicis d'autoavaluació	43
Solucionari	44
Abreviatures	45
Glossari	46
Bibliografia	47

Introducció

Un cop acabada la pràctica de la prova, quan les parts han exposat al tribunal les seves conclusions, el tribunal s'ha de pronunciar definitivament sobre la qüestió sotmesa a debat.

La terminació normal del procés es produeix, de la mateixa manera que en el procés civil, mitjançant la sentència.

Però quin ha de ser el contingut d'aquesta sentència? O en altres paraules, existeix la congruència en el procés penal? En el procés penal el terme *congruència* se substitueix per la correlació entre acusació i sentència. El joc dels diversos principis que s'estudiaven en el primer mòdul té un paper fonamental a l'hora de determinar quins són els límits que té l'òrgan judicial a l'hora de dictar sentència respecte a allò que li han sol·licitat les parts.

Dictada la sentència són possibles dues fases diferents: la impugnació o l'execució. Totes dues són objecte d'estudi en els apartats que hi ha en aquest mòdul.

Objectius

En aquest mòdul didàctic hi ha les eines que permeten d'assolir els objectius següents:

1. Conèixer les formes de terminació del procés penal.
2. Saber la forma i el contingut de la sentència penal.
3. Familiaritzar-se amb la problemàtica que hi ha entorn de la correlació entre acusació i sentència i les seves implicacions amb els principis del procés penal.
4. Aprendre el valor i els efectes de la cosa jutjada en el procés penal.
5. Conèixer els recursos previstos en la legislació penal tant contra sentències com contra resolucions interlocutòries.
6. Saber el règim de les costes en el procés penal.
7. Aprendre les qüestions bàsiques relatives a l'execució de sentències penals.

1. Finalització del procés i cosa jutjada

1.1. Terminació provisional del procés

El procés penal pot acabar de forma provisional en tres casos diferents:

a) Interlocutòria d'inadmissió de la denúncia o la querella; i interlocutòria de desestimació de la querella¹.

⁽¹⁾Article 269 i 313 LECrim.

b) Casos de sobreseïment provisional².

⁽²⁾Article 634 i 782 LECrim.

c) Interlocutòria d'arxiu de les diligències prèvies³.

⁽³⁾Article 779.1.1a. LECrim.

1.2. Terminació definitiva del procés. La sentència

1.2.1. Supòsits especials de terminació anticipada del procés penal

Fora dels casos citats en últim lloc, el procés penal pot acabar de manera anticipada (és a dir, sense que tingui lloc la preceptiva fase de judici oral), mitjançant resolució amb força de cosa jutjada, en els casos següents:

1) Quan concorrin qualssevol de les causes previstes en l'article 637 LECrim, o es declari que tenen lloc algunes de les excepcions o qüestions prèvies que es refereixen en els articles 673, 675 i 786.2 LECrim. En aquest cas, el procés se sobreseurà lliurement, per mitjà d'una resolució que adopta la forma d'interlocutòria i que posseeix eficàcia de cosa jutjada.

2) Quan l'ofès atorgui expressament el perdó al seu agressor i es tracti de delictes que aquesta circumstància actui com a causa extintiva de la responsabilitat penal.

3) En els supòsits de conformitat, que la finalització s'anticipa o bé en el moment de la presentació dels escrits d'acusació o de defensa⁴, o bé en el moment inicial de les sessions del judici oral, abans que comenci la pràctica de la prova. La resolució que acull la conformitat de l'acusat adopta la forma de sentència i té eficàcia de cosa jutjada.

⁽⁴⁾Article 784.3.II i 787 LECrim.

1.2.2. La terminació del procés penal per mitjà de la sentència

Concepte

La sentència penal es pot definir com aquell acte jurisdiccional que posa fi al procés pronunciant-se sobre els fets que han estat objecte del procés i sobre la participació que en aquells fets va tenir el subjecte enfront del que es va dirigir l'acusació, imposant una pena o absolent com a manifestació de la potestat jurisdiccional atribuïda a l'Estat.

Classes

La sentència que posa fi al procés penal amb caràcter o autoritat de cosa jutjada es pot classificar tenint en compte els criteris següents:

1) Pel seu contingut: absolutòries i condemnatòries

Les sentències penals només poden ser condemnatòries o absolutòries, en el benentès que aquestes ho són sempre sobre el fons.

Les sentències penals condemnatòries, a més de ser una manifestació de l'exercici de la potestat punitiva de l'Estat, constitueixen títol d'execució, una vegada siguin fermes⁵. En aquestes sentències hi ha de constar clarament la pena (o mesura de seguretat) imposada a l'acusat, que no pot estar sotmesa a condició.

3) Per la forma que es dicten: orals i escrites

En termes generals les sentències penals es dicten per escrit⁶ i així esdevé en el procediment ordinari⁷.

Això no impedeix, tanmateix, que es prevegi l'eventualitat de dictar sentències de forma oral, sempre que estigui previst per la llei⁸.

Així succeeix, per exemple, amb la sentència de conformitat *ex art.* 787.6 LECrim i en aquelles que acullen la conformitat en la guàrdia (art. 801.2 LECrim).

En el procediment abreujat i en el procediment per a l'enjudiciament ràpid, precisament, la reforma de la Llei d'Enjudiciament Criminal de 2002 preveu totes dues eventualitats. S'ha de dictar sentència als cinc dies de la celebració del judici oral, que lògicament serà escrita⁹. Però és possible, així mateix, dictar la sentència en forma oral encara que amb caràcter potestatiu¹⁰.

La forma escrita s'imposa, en tot cas, per a la notificació de la sentència als ofesos i perjudicats, encara que no s'hagin mostrat part a la causa¹¹.

Vegeu també

Sobre aquest tema vegeu l'explicació de l'exposició de motius de la LECrim.

⁽⁵⁾Article 3 CP.

⁽⁶⁾Article 248.3 LOPJ.

⁽⁷⁾Article 142 LECrim.

⁽⁸⁾Article 245.2 LOPJ.

⁽⁹⁾Article 789.1 LECrim.

⁽¹⁰⁾Article 789 i 802.3 LECrim.

⁽¹¹⁾Article 789.4 LECrim.

1.2.3. Formació de la sentència

1) Formació externa i motivació

La sentència adopta l'estructura¹² externa següent:

⁽¹²⁾Article 248.3 de la LOPJ i la dels articles 142 i 789 LECrim.

a) Encapçalament

b) Exposició d'antecedents

⁽¹³⁾Com ja s'ha exposat, la motivació de la sentència penal comprèn tant la relació de fets com el judici sobre el dret.

c) **Motivació**¹³. Aquest apartat consta, al seu torn, de dos subapartats bàsics:

- La **relació de fets connexos** amb les qüestions resoltes en la sentència, fent esment exprés d'aquells que es considerin provats. Pel que fa a la relació de fets provats i en aplicació de l'abundant jurisprudència recaiguda sobre aquest particular, cal destacar que:
 - El jutgador no està obligat a transcriure tots els fets adduïts per les parts, i es pronuncia sobre si els considera provats o no; ni tampoc a reproduir en la sentència tots aquells que figuren en les conclusions de les parts.
 - S'exigeix, per contra, que es facin constar els fets que es creguin enllaçats amb les qüestions que s'hagin de resoldre en la sentència, fent declaració terminant i expressa d'aquells que es considerin provats.
 - A més, aquesta relació fàctica ha de ser clara i no contradictòria.
 - Finalment, la motivació sobre els fets en les sentències absolutòries per falta de prova, no pot consistir únicament en una declaració de fets provats.
- Els **raonaments jurídics o fonaments de dret**¹⁴. Pel que fa a la motivació dels fonaments jurídics o "judici de dret", l'article 142.I.4a. LECrim especifica que s'han de consignar en la sentència els fonaments següents:
 - Els fonaments doctrinals i legals de la qualificació dels fets que es considerin provats.
 - Els fonaments doctrinals i legals de la participació del processat o dels processats en aquells fets.
 - Els fonaments legals i doctrinals de les circumstàncies atenuants, agreujants i eximents de la responsabilitat, si es van apreciar.

⁽¹⁴⁾Article 248.3 LOPJ; i articles 142.I.2a. i 4a. i 851.1r. i 2a. LECrim.

- Els fonaments legals i doctrinals de la qualificació dels fets que determinen la responsabilitat civil, les persones subjectes a aquesta responsabilitat civil, els corresponents a la resolució que s'hagi de dictar sobre les costes, i si escau, la declaració de querella calumniosa.

d) La decisió o part dispositiva

Quant a la decisió o part dispositiva de la sentència, s'ha de tenir en compte el següent:

- Ha de contenir el pronunciament o pronunciaments sobre l'objecte del procés, condemnant o absolut no solament pel delictes principal i els seus connexos, sinó també pels delictes lleus incidentals¹⁵.
- Ha de resoldre tots els punts que hagin estat objecte d'acusació i defensa¹⁶.
- Si escau, ha de resoldre totes les qüestions que fan referència a la responsabilitat civil i a la declaració de la querella com a calumniosa, si escau¹⁷.
- Finalment, la publicació comprendrà els vots particulars, seguint els tràmits assenyalats per al supòsit que la sentència sigui dictada per un òrgan unipersonal.

⁽¹⁵⁾Article 248.3 LOPJ i article 142.I.4a. LECrim.

⁽¹⁶⁾Exhaustivitat de la sentència, article 851.3 LECrim.

⁽¹⁷⁾Article 142.II LECrim.

2) Formació interna de la sentència: exhaustivitat i correlació entre acusació i sentència

Els apartats que conformen l'estructura externa pressuposen que hi ha una sèrie de raonaments complexos i de diferent classe que duen al jutge o tribunal a la conclusió que consta en la decisió.

Aquells raonaments reben el nom de *gènesi lògica de la sentència*. Aquesta gènesi s'articula com un sil·logisme, en el qual la premissa major són les normes juridicopenals¹⁸, la premissa menor són els fets que, al·legats per les parts, es consideren provats¹⁹, i en el qual la conclusió és la decisió o part dispositiva de la sentència. Es parla així d'un judici històric per a referir-se a la premissa menor o fets, i d'un judici jurídic per a la premissa major o fonaments de dret.

⁽¹⁸⁾És a dir, els extrems que es fan constar en els fonaments del dret.

⁽¹⁹⁾És a dir, els extrems que consten en l'apartat de fets provats.

Quan la premissa menor existeix i és provada –això és, que els fets van esdevenir i són imputables a l'acusat– el jutge o tribunal vessarà el judici jurídic sobre aquella premissa, i així arribarà a la conclusió o sentència.

Aspecte bàsic d'aquest doble judici –fàctic i jurídic– és que el conjunt de raonaments utilitzats es pugui deduir de la motivació de la sentència²⁰. Amb això es vol dir que la sentència penal ha de ser exhaustiva i, per tant, s'ha de rebutjar el fàcil expedient de les "desestimacions tàcites" sobre temes plantejats per les parts²¹. Motivació i exhaustivitat són conceptes estretament relacionats. Ni es pot ometre cap pronunciament necessari per a respondre als objectes d'acusació i defensa; i aquest pronunciament l'ha de precedir una motivació suficient.

⁽²⁰⁾Article 120.3 CE.

⁽²¹⁾Article 851.3r. LECrim.

1.2.4. Correlació entre l'acusació i la sentència (la congruència penal)

En el procés civil el deure de congruència de la sentència sorgeix de la vigència dels principis dispositiu i d'aportació de part, i també de la prohibició de *non liquet*²².

⁽²²⁾Article 1.7 CC i 448 CP.

En el procés penal els límits a l'hora de resoldre deriven de la vigència del principi acusatori i, en part, del principi de contradicció, però també de la intensitat no claudicant de l'interès públic en la persecució dels fets delictius.

D'acord amb el **principi acusatori**, els termes en què es formula l'acusació penal constreñen el marc de l'enjudiciament als elements que formen l'objecte del procés, de manera que no es pot apartar d'aquests. O dit d'una altra manera, els fets (aquells que són atribuïts a un determinat subjecte) han de mantenir la seva identitat al llarg de tot el procés, encara que es puguin modificar les modalitats del succés, les circumstàncies, el tipus de delictes i el grau d'execució.

Vegeu també

Recordeu que en l'apartat "L'objecte del procés penal. Les qüestions prejudicials" del mòdul 4 "Subjectes i objectes del procés penal", hem dit que fet i subjecte delimiten l'objecte del procés penal.

A més, i d'acord amb el **principi de contradicció**, les possibles modificacions que no afectin l'objecte del procés han de ser sotmeses en tot cas a la contradicció de les parts, ja que si no fos així, es vulneraria el principi d'audiència i s'originaria indefensió.

1.2.5. Correlació entre acusació i sentència en el procediment abreujat

En el procediment abreujat, el tema de la correlació entre acusació i sentència i aquell que connecta aquest amb la possibilitat de modificar de manera eventual el procés que no afectin l'objecte d'aquest, rep un tractament diferent que salvaguarda la contradicció.

Quant als **termes de la congruència**, estrictament, cal comparar el que hi ha disposat en els escrits d'acusació i defensa²³, d'una banda; i el que hi ha resultat en la sentència²⁴, d'una altra.

⁽²³⁾Article 786.2 i 788.3 LECrim.

⁽²⁴⁾Article 789.3 LECrim.

a) Regla general

De la lectura dels esmentats articles 786.2 i 788.3 LECrim, en relació amb l'article 789.3 LECrim, resulta que perquè la sentència penal sigui congruent s'haurà d'atenir als fets fixats en els escrits d'acusació i defensa i corroborats en les conclusions, i no es podrà imposar pena més greu de la sol·licitada per les acusacions, ni es podrà condemnar per delictes distint quan aquest comporti diversitat de bé jurídic protegit o mutació substancial del fet jutjat, tret que alguna de les acusacions hagi assumit el plantejament prèviament exposat pel jutge o tribunal dins el tràmit previst en el paràgraf segon de l'article 788.3 LECrim.

b) Fórmula d'ampliació de l'objecte de decisió

Com ja s'ha anat avançant, el difícil equilibri entre el principi acusatori, la salvaguarda del principi de contradicció i el respecte a la tutela judicial de l'interès públic inherent a la persecució penal s'escomet en el procediment abreujat en l'article 788 LECrim. Aquest precepte, a més, serveix per a ampliar els límits que marquen l'àmbit objectiu de la decisió judicial en la sentència, és a dir, per a desvincular-se dels límits originaris de la congruència, ampliant-los, sempre que es compleixin els aspectes que s'assenyalen seguidament.

Si el jutge o tribunal ha requerit al ministeri fiscal i als lletrats un aclariment més detallat dels fets concrets de prova i de la valoració jurídica dels fets, sotmetent-los a debat una o diverses preguntes sobre punts determinats, s'entendrà salvaguardada la contradicció²⁵.

⁽²⁵⁾Article 788.3.II LECrim.

S'exigeix, a més, que alguna de les parts assumeixi algun dels plantejaments sotmesos a debat pel jutge o tribunal. Es pensa, tal com se sostenia en la línia jurisprudencial més recent, que aquesta assumpció és l'única manera d'evitar que el jutge o tribunal puguin aparèixer com a parts acusadores, i es podrà dictar sentència congruent encara que es condemni imposant pena més greu o per delictes distint si aquesta comporta diversitat de bé jurídic protegit o mutació substancial del fet jutjat.

L'objecció a aquesta hermenèutica i, per tant, a la configuració legal, és que de fet representa desnaturalitzar la desvinculació eventual del jutge o tribunal.

Sotmetre aquesta possibilitat a l'assumpció d'algun acusador, a més d'inferir una lectura hipertrofiada i desviada del principi acusatori, deixa buida de contingut aquesta desvinculació.

L'inconvenient de la solució legal és que pot obrir una interpretació en virtut de la qual després d'actuar segons el que es disposa en l'article 788.3 i 4 LECrim, si algun acusador així ho assumeix, el tribunal pot resoldre mutant substancialment el fet jutjat o el bé jurídic protegit, havent concedit només deu dies a la defensa per a reordenar la seva estratègia enfront d'una variació.

Si és així, mentre que, d'una banda, el tribunal no altera els fets, l'objecte del procés –és a dir, no condemna per delictes diferents quan comporti una diversitat del bé jurídic protegit o una mutació substancial del fet enjudiciat– no hi ha inconvenient en el fet que, respectats els drets de defensa i contradicció²⁶, dicti una sentència en la qual ofereixi una qualificació diversa a la debatuda inicialment en el judici o aprecii un grau d'execució o de participació també diferents. D'altra banda, no s'hauria d'admetre canviar de manera substancial el fet enjudiciat, ja que llavors la limitació del dret de defensa frega la seva vulneració, i l'aparent garantia de l'acord d'alguna part acusadora, lluny ser-ho, només posa de manifest una disposició de l'objecte del procés que no és a les mans de cap part acusadora.

⁽²⁶⁾Article 788.3 i 4 LECrim.

2. Efectes del procés: la cosa jutjada

Constitueix una institució netament processal, connectada directament amb el principi de seguretat jurídica. La cosa jutjada serveix perquè un procés arribi a una certesa bàsica per al compliment d'aquell principi:

- a) D'una banda, dotant-la de fermesa, és a dir, d'irrevocabilitat: no es podrà modificar.
- b) D'una altra, dotant-la d'eficàcia enfront d'eventuals discussions posteriors entorn del que ja ha estat resolt en un procés.

2.1. Cosa jutjada formal

És un efecte intraprocesal, en virtut del qual la resolució d'aquesta es predica que esdevé irrecorrible, tant si és perquè no és susceptible de cap recurs, com si és perquè ha transcorregut el termini per al seu exercici, o perquè s'han exhaurit tots els recursos legalment previstos perquè sigui impugnat²⁷.

(27) Article 245.3 LOPJ i article 141.V LECrim.

2.2. Cosa jutjada material

És l'efecte extern de la resolució ferma, és a dir, aquell que es projecta sobre altre eventual procés posterior impedit que els fets es tornin a jutjar enfront de la mateixa persona (efecte negatiu) o preestablint part del seu contingut (efecte positiu). Com veurem, en el marc del procés penal, a diferència del civil, només es preveu l'efecte negatiu de cosa jutjada.

La cosa jutjada material no es predica de tota resolució, sinó únicament de les següents:

- a) **De les sentències de fons, tan si són condemnatòries com absolutòries**

Entre aquestes resolucions s'han d'incloure, òbviament, aquelles que recull la conformitat de l'acusat o el perdó de l'ofès.

- b) **De les interlocutòries de sobreseïment**

Més concretament: de les interlocutòries que acorden el sobreseïment lliure²⁸ i d'aquelles que consideren els articles de pronunciament previ²⁹.

(28) Article 637 i 800.5 LECrim.

2.2.1. Elements identificatius de l'objecte del procés penal i de la cosa jutjada

En relació lògica amb el que s'ha afirmat quan parlàvem de l'objecte del procés, hi ha dos elements que ho individualitzen i, per tant, els extrems sobre els quals recau la cosa jutjada: els **fets** i el **subjecte** al qual s'imputa la seva comissió. En allò que afecta específicament la cosa jutjada, no obstant això, s'ha de ressaltar la singularitat que representa l'element subjectiu, és a dir, la persona del condemnat com a element clau.

Un cop fixat el que precedeix, és evident que ni la identitat d'aquells que exerciten l'acció, ni el títol pel qual es va acusar tenen cap transcendència a l'efecte de delimitar l'abast de la cosa jutjada.

2.2.2. Element subjectiu

La cosa jutjada afecta, en cas de pluralitat de subjectes o de diferents formes de participació, a cadascun dels subjectes que van participar en el fet delictiu, en la seva singularitat concreta³⁰.

2.2.3. Element objectiu

Per a una delimitació correcta d'aquest element identificatiu, convé recordar tot el que en el seu moment es va exposar entorn de la **delimitació del fet punible o fonament fàctic**, en considerar-lo com esdevenir històric deslligat de tota valoració jurídica (teoria naturalista) o com a fet subsumible en alguna norma del Codi Penal (teoria normativista); i, al costat d'aquest, la incidència del fonament jurídic, és a dir, del títol condemnatòri.

⁽²⁹⁾Article 675 en relació amb l'article 666. 2n., 3r. i 4t. LECrim.

Funció de la cosa jutjada

La cosa jutjada busca més evitar el doble enjudiciament d'una mateixa persona pels mateixos fets, que un doble judici sobre els mateixos fets atribuïts a subjectes diversos.

⁽³⁰⁾Autor material, autor legal, o còmplice.

3. Els recursos

3.1. Qüestions generals, la reforma de 2009 (recursos contra les resolucions del lletrat de l'Administració de Justícia)

Per recurs s'entendrà aquí tot mitjà d'impugnació mitjançant el qual les parts pretenen de modificar o anul·lar una resolució judicial que encara no és ferma els perjudica o causa gravamen.

Els **requisits generals** per a la interposició d'un recurs són:

- a) La **competència funcional** de l'òrgan que coneix d'ell.
- b) La **legitimació** de qui recorre, que s'identifica amb la seva condició de part en el procés. No obstant això, l'actor civil no està legitimat per a impugnar els pronunciaments penals de la sentència.
- c) Que la resolució causi algun tipus de perjudici o **gravamen** al qui recorre.
- d) Que la resolució sigui **impugnable**.
- e) Que el recurs s'interposi dins el **termini** oportú.

3.1.1. El dret a recórrer en el procés penal

Segons reiterada jurisprudència del Tribunal Constitucional, l'article 24 CE no conté cap imperatiu perquè el legislador estableixi recursos contra qualsevol resolució judicial, amb l'única excepció de les sentències penals condemnatòries. Així resultaria de la interpretació d'aquell precepte constitucional, a la llum de l'article 14.5 del Pacte internacional de drets civils i polítics³¹.

⁽³¹⁾Article 10.2 i 96.1 CE.

Aquest dret a la revisió de les sentències penals condemnatòries a càrrec d'un segon òrgan judicial ha estat objecte de moltes matisacions per part de l'Alt Tribunal. S'entén satisfet, en tot cas, amb la simple concessió d'un recurs, encara que aquest recurs sigui de caràcter extraordinari, és a dir, que no permeti de revisar de manera íntegra la sentència per totes i cadascuna de les irregularitats que la puguin afectar, com succeeix amb el recurs de cassació³².

⁽³²⁾STC 37/1988.

El dret al recurs penal, doncs, no equival al dret a una segona instància. Això sí, comporta la necessitat d'interpretar els pressupòsits o requisits que condicionen l'admissibilitat dels recursos contra les sentències condemnatòries de la forma que més afavoreixi l'accés del qui recorre a aquests³³.

(33)STC 42/1982.

Sala Segona del Tribunal Suprem

L'absència de recursos contra les sentències dictades per la Sala Segona del Tribunal Suprem en causes d'aforats és constitucionalment irreprotxable en virtut de les garanties especials que està envoltat l'enjudiciament en aquests casos³⁴.

(34)STC 51/1985.

En la resta de casos, el dret als recursos és un dret que depèn de com estigui previst a la llei.

La segona instància es garanteix, en el nostre dret, en virtut de la Llei Orgànica 19/2003, de 23 de desembre, de modificació de la Llei Orgànica 6/1985, d'1 de juliol, del Poder Judicial, que van crear sales d'apel·lació a l'Audiència Nacional³⁵ i atribueix competència als tribunals superiors de justícia de les comunitats autònomes per a conèixer dels recursos d'apel·lació contra les resolucions dictades en primera instància per les audiències provincials³⁶.

(35)Article 64.1 LOPJ.

(36)Article 73.3. c) LOPJ.

A més, l'última reforma de la Llei d'Enjudiciament Criminal regula el recurs d'apel·lació «generalitzant la segona instància» i contemplant la mateixa regulació prevista actualment per a l'apel·lació de les sentències dictades pels jutjats penals en el procés abreujat, si bé adaptant-la a les exigències constitucionals i europees.

No acaben aquí les reformes. El *recurs de cassació* és objecte de remodelació per aconseguir que compleixi de manera eficaç la seva funció unificadora de la doctrina penal, atès el petit percentatge de delictes que accedeixen a la cassació amb la configuració actual. A aquesta realitat s'uneix la necessitat de traslladar algunes directives europees, així com d'atendre a la reforma del Codi Penal mitjançant Llei Orgànica 1/2015, de 30 de març.

D'altra banda, s'estableix una via legal, mitjançant el recurs de revisió, per donar compliment a les sentències dictades pel Tribunal Europeu de Drets Humans, incloent-hi com a motiu de la citada revisió la declaració del Tribunal de Drets Humans, d'acord amb el qual la sentència la revisió de la qual se sol·licita va ser dictada violant algun dels drets reconeguts al Conveni Europeu per a la Protecció dels drets Humans i les Llibertats fonamentals i el seu Protocol, en les condicions assenyalades a l'article 954.3 LECrim.

3.2. Efectes dels recursos

Els efectes que pròpiament pot desencadenar l'admissió de tot recurs són realment tres:

a) En primer lloc, impedir que la resolució impugnada adquireixi l'autoritat de cosa jutjada, és a dir, que esdevingui immutable o irreformable.

b) En segon lloc, l'admissió del recurs crea l'expectativa de reforma o anul·lació de la resolució impugnada i una nova possibilitat de resoldre sobre el que ja hi ha resolt.

Si l'òrgan que ha de resoldre és de grau superior al que va dictar la resolució (és a dir, es tracta d'un recurs devolutiu), es parla d'**efecte devolutiu**.

Juntament amb els anteriors, se sol parlar també d'un denominat **efecte extensiu**, al qual la llei es refereix únicament respecte al recurs de cassació en els termes següents:

"cuando sea recurrente uno de los procesados, la nueva sentencia aprovechará a los demás en lo que les fuere favorable siempre que se encuentren en la misma situación que el recurrente y les sean aplicables los motivos alegados por los que se declare la casación de la sentencia. Nunca les perjudicará en lo que les fuere adverso."

Article 903 LECrim.

En el dret espanyol es prohibeix la denominada *reformatio in peius*, és a dir, el fet que, havent recorregut únicament el condemnat, la resolució del recurs provoqui un agreujament o empitjorament de la seva situació jurídica tal com va quedar fixada en la sentència recorreguda.



L'article 902 de la LECrim prohibeix la *reformatio in peius*, és a dir, que la resolució del recurs presentat pel condemnat provoqui un empitjorament de la seva situació jurídica.

3.3. Recursos contra resolucions interlocutòries

3.3.1. Recurs de reforma

Es tracta d'un recurs no devolutiu i ordinari, és a dir, que s'interposa i resol pel mateix òrgan judicial que va dictar la resolució interlocutòria objecte de recurs.

3.3.2. Recurs de súplica

És en tot igual al de reforma, amb la diferència que s'atorga per a impugnar les interlocutòries dictades per òrgans col·legiats, sempre que la llei no atorgui un recurs diferent³⁷.

⁽³⁷⁾ Article 236 i 237 LECrim.

3.3.3. Recurs de queixa

Es tracta d'un recurs devolutiu ordinari la resolució del qual correspon a l'òrgan col·legiat de grau superior al qual va dictar la resolució impugnada. El procediment apareix regulat en els articles 233 a 235 LECrim.

Recurs de queixa per inadmissió del recurs d'apel·lació o de cassació

Tant en l'apel·lació com en la cassació es preveu una fase de preparació –prèvia a la interposició o formalització pròpiament dites davant el tribunal *ad quem*–, que se substància davant l'òrgan judicial que va dictar la resolució impugnada. Doncs bé, pot ser que aquest òrgan inadmeti el recurs i impedeixi així, de manera definitiva, l'accés del qui recorre al tribunal *ad quem*.

El recurs de queixa, en els supòsits que ara estudiem, permet al qui recorre de reaccionar contra aquesta inadmissió davant un tribunal de grau superior; en concret, aquell que sigui competent per a conèixer del recurs inadmès. En tots dos casos, doncs, es tracta d'impedir que un recurs devolutiu quedi injustificat i definitivament frustrat per un error de l'òrgan judicial davant el qual s'ha intentat de preparar.

3.3.4. Recurs d'apel·lació contra resolucions interlocutòries

El recurs d'apel·lació és un recurs ordinari i devolutiu. En virtut d'això cal revisar –en el sentit de tornar a jutjar– sobre qüestions fàctiques o jurídiques decidides en la resolució apel·lada.

Cal distingir entre l'apel·lació formulada enfront de resolucions interlocutòries i aquella que s'interposa per a impugnar la sentència. Només en aquest segon cas s'obre una segona instància, mentre que el propi de l'apel·lació enfront de resolucions interlocutòries és propiciar un nou enjudiciament sobre qüestions amb incidència en el desenvolupament del procés.

Procediment abreujat

El reformat article 766 LECrim elimina el recurs de queixa amb funcions d'apel·lació en l'àmbit del procediment abreujat. Aquest recurs, naturalment, perviu en allò que fa referència a tots els comesos restants del recurs de queixa³⁸.

⁽³⁸⁾ Si s'impugnés la inadmissió d'un recurs d'apel·lació o de preparació de la cassació: articles 218 i 862 LECrim.

⁽³⁹⁾ Article 766.2 *in fine* LECrim.

El recurs d'apel·lació contra aquest tipus de resolucions no exigeix la interposició prèvia del recurs de reforma³⁹.

3.4. Recursos contra sentències

3.4.1. La segona instància. Recurs d'apel·lació contra sentències i interlocutòries que posen fi al procés

Aquesta modalitat del recurs d'apel·lació dóna lloc, com es va dir, a la segona instància penal, és a dir, a un nou enjudiciament sobre l'objecte processal debatut durant la primera.

La segona instància es concedeix enfront de les sentències en primera instància dictades: en el procediment ordinari (sumari) per l'Audiència Provincial i per la Sala Penal de l'Audiència Nacional; en el procediment abreujat pels jutges del penal les dictades pel jutge de guàrdia en el procediment per enjudiciament ràpid; i les dictades en els judicis per delictes lleus pels jutges d'instrucció, així com altres processos amb especialitats, com els processos davant el Tribunal del Jurat o el procediment de menors.

Les interlocutòries que suposin la finalització del procés per falta de jurisdicció o sobreseïment lliure i les sentències dictades per les AP o la Sala Penal de l'AN en primera instància es pot recórrer en apel·lació davant la Sala del Civil i Penal dels TTSSJJ del seu territori i davant la Sala d'Apel·lació de l'AN, respectivament, que resoldran les apel·lacions a sentència.

La Sala Civil i Penal dels TTSSJJ i la Sala d'Apel·lació de l'AN es constituïran amb tres magistrats per al coneixement dels recursos d'apel·lació esmentats⁴⁰.

Delictes greus

Els delictes greus són enjudiciats en primera instància per l'Audiència Provincial o per la Sala Penal de l'Audiència Nacional.

⁽⁴⁰⁾Art. 846 ter LECrim.

3.4.2. Procediment: aspectes generals

Interposició i motius

a) Igual que en l'apel·lació contra resolucions interlocutòries en el procediment abreujat -i a diferència del mateix cas en l'ordinari-, la interposició del recurs coincideix amb la seva formalització, és a dir, és el moment processal oportú per fonamentar, mitjançant escrit, els motius en què es basa la impugnació.

b) El termini per interposar-lo és dels deu dies següents a la notificació de la sentència que es recorre. La part que no hagués apel·lat en el termini assenyalat es pot adherir a l'apel·lació en el tràmit d'al·legacions previst a l'article 789.5 LECrim, exercitant les pretensions i al·legant els motius que al seu dret li convinguin. En tot cas, aquest recurs quedarà supeditat al fet que l'apel·lant en mantingui el seu⁴¹.

⁽⁴¹⁾Art. 789.1 LECrim.

Pel que fa als efectes de l'admissió del recurs, si la sentència és condemnatòria, l'apel·lació s'ha d'admetre en tots dos efectes. Si la sentència és absolutòria, el procedent és alçar les mesures cautelars.

c) L'article 790.2 LECrim especifica els motius pels quals cal apel·lar. No sembla tractar-se, en tot cas, d'una enumeració excloent, sinó més aviat d'assenyalar el marc general de motius pels quals s'admet aquest mitjà impugnatori. Es tracta de:

1) **Trencament de les normes i garanties processals.** Si es demana la declaració de nul·litat del judici per aquest motiu, caldrà demostrar i argumentar que el trencament ha produït la indefensió del recurrent en termes tals que no pugui ser esmenada en la segona instància⁴².

⁽⁴²⁾Art. 790.2.II LECrim.

2) **Error en l'apreciació de les proves.** Quan l'acusació al·legui error en l'apreciació de la prova per demanar l'anul·lació de la sentència absolutòria o l'agreujament de la condemnatòria, cal que es justifiqui:

- la insuficiència o la manca de racionalitat en la motivació fàctica,
- l'apartament manifest de les màximes de l'experiència, o
- l'omissió de tot raonament sobre alguna o algunes de les proves practica- des que poguessin tenir rellevància o la nul·litat de les quals hagi estat improcedent⁴³.

⁽⁴³⁾Art. 790.3 LECrim.

d) Infracció de precepte constitucional o legal.

Caràcter revisori i noves proves

Com es va avançar, l'apel·lació constitueix un nou enjudiciament de l'esdevingut en la primera instància. Això explica el seu caràcter revisori. En principi, doncs, només cal revisar la sentència en base al material probatori adduït en el judici. Només s'exceptua en permetre l'aportació de noves proves que han de demanar-se en l'escrit de formalització del recurs. Els *supòsits*, estrictament taxats, en què es permet la *pràctica de la prova en segona instància* són els de l'article 790.3 LECrim:

- Prova que el recurrent no va poder proposar en la primera instància.
- Proves proposades en la primera instància que li van ser indegudament denegades, sempre que hagués formulat llavors la protesta oportuna.
- Proves admeses en la primera instància que no van poder practicar-se per motius no imputables al recurrent.

En tots els casos, el recurrent que proposa la pràctica de prova ha de justificar que la seva omisió en la primera instància li ha ocasionat indefensió.

La condemna en virtut de recurs d'apel·lació, quan revoqui una altra absoluta de primera instància, precisarà de la inexcusable celebració de vista, si els mitjans de prova practicats en la primera instància precisen de la immediatesa i la contradicció de les altres parts (és el cas resolt a l'esmentada STC 167/2002), on el mitjà de prova havien estat les declaracions dels investigats.

Aquesta doctrina, entre d'altres aspectes, es recull en el modificat article 792 LECrim quan fa referència al *contingut de la resolució sobre el recurs d'apel·lació*.

La sentència resolent el recurs d'apel·lació: contingut i límits

La sentència d'apel·lació s'ha de dictar dins dels cinc dies següents a la vista oral, o dins dels deu a la recepció de les actuacions per l'audiència quan no hagués estat procedent la seva celebració.

La sentència d'apel·lació no pot condemnar a l'encausat que va resultar absolt en primera instància, ni agreujar la sentència condemnatòria que li hagi estat imposada per error en l'apreciació de les normes de prova en els termes que preveu l'article 792.2 LECrim.

Quan la sentència *apel·lada sigui anul·lada per trencament d'alguna forma essencial del procediment*, el tribunal, sense entrar en el fons de la fallada, ha d'ordenar que es reposi el procediment a l'estat en què es trobava en produir-se la falta, sense perjudici que conservin la seva validesa tots aquells actes el seu contingut dels quals seria idèntic malgrat la falta comesa (principi de conservació dels actes⁴⁴).

⁽⁴⁴⁾Art. 792.3 LECrim.

Exemple

Un exemple és el cas resolt a l'esmentada STC 167/2002, on el mitjà de prova havien estat les declaracions dels investigats.

Recursos i informació als ofesos i perjudicats

Contra la sentència dictada en apel·lació només es pot interposar recurs de cassació d'acord amb el que preveu l'article 847 LECrim, sense perjudici del que estableix respecte de la revisió de sentències fermes del previst per a la impugnació de sentències fermes dictades en absència de l'acusat.

Les actuacions es tornaran al jutjat per a l'execució de la sentència.

La sentència es notificarà als ofesos i perjudicats pel delictes, encara que no hagin mostrat part en la causa⁴⁵.

⁽⁴⁵⁾Art. 792.4 if i 5 LECrim.

3.4.3. El recurs de cassació penal

El recurs de cassació, com ja hem avançat, és un recurs extraordinari i devolutiu contra certes sentències i actuacions definitives. El seu caràcter extraordinari, és a dir, el fet d'admetre's només per a denunciar determinades irregularitats legalment taxades, comporta que el recurs de cassació no representi l'obertura d'una segona instància.

Com en la resta de modalitats de cassació, la penal –de creació molt més tardana que la seva homònima civil– està concebuda des dels seus orígens històrics per a assegurar l'aplicació uniforme de la legalitat penal –processal i substantiva– en tot l'Estat, i evitar així que la disparitat o divergència de criteris interpretatius entre els nombrosos tribunals penals disseminats en el seu territori provoquin desigualtats de tracte en base a una legalitat única.

En qualsevol cas, el legislador no ha volgut mantenir en tota la seva puresa la referida funció nomofilàctica. En aquest sentit convé tenir en compte:

a) Que amb el recurs de cassació es pot revisar, encara que limitat a un cas concret, la valoració probatòria que va dur l'òrgan sentenciador a imposar una condemna⁴⁶.

⁽⁴⁶⁾Article 849.1.2n LECrim.

b) Que la necessitat de garantir una revisió de tota sentència condemnatòria obliga que els motius que autoritzen el recurs s'hagin d'interpretar de manera que s'afavoreixi al màxim la seva admissió.

c) Un recurs del qual s'exclouen gran nombre de les sentències només pot complir la funció nomofilàctica de manera molt imperfecta.

d) I si no n'hi hagués prou, en la cassació penal no hi ha un motiu de recurs, com ocorre en la civil, per interès cassacional.

La reforma de la Llei d'Enjudiciament Criminal de 2015, per possibilitar aquesta funció unificadora de doctrina en l'àmbit penal, amplia el nombre de delictes que tindran accés a aquest a través de diverses mesures que, però, compensen l'increment de recursos que això suposaria a través d'altres:

1) Es generalitza el recurs de cassació per infracció de llei, si bé acotat al motiu primer de l'article 849 (infracció de precepte penal o norma jurídica similar que hagi de ser aplicada), reservant la resta dels motius pels delictes de major gravetat.

2) S'exclouen del recurs de cassació les sentències que no siguin definitives, és a dir, aquelles que es limiten a declarar la nul·litat de les resolucions recaigudes en primera instància, sense perjudici que poguessin arribar finalment a cassació un cop resolta la causa de nul·litat.

3) S'institueix la possibilitat que el recurs pugui ser admès a tràmit mitjançant provisió «succintament motivada» per unanimitat dels components de la sala, quan no tingui interès cassacional, encara que exclusivament quan es tracti de recursos interposats contra sentències dictades per les AP o la Sala Penal de l'AN.

A l'efecte de determinar l'«interès cassacional», la llei fixa els elements que cal ponderar:

- si la sentència recorreguda s'oposa obertament a la doctrina jurisprudencial emanada del Tribunal Suprem;
- si resol qüestions sobre les quals existeixi jurisprudència contradictòria de les AP, o
- si aplica normes que no fa més de cinc anys que estan en vigor, sempre que en aquest últim cas no existís una doctrina jurisprudencial del Tribunal Suprem ja consolidada relativa a normes anteriors de contingut igual o similar.

L'objectiu (en termes de l'exposició de motius) és que hi hagi doctrina de la Sala Segona del Tribunal Suprem en totes les matèries, substantives, processals i constitucionals.

4) S'incorporen noves resolucions susceptibles de cassació per interès de llei a: interlocutòries per a les quals la llei autoritzi aquest recurs de manera expressa, i actuacions definitives dictades en primera instància i en apel·lació per les AAPP o per la Sala Penal de l'AN quan suposin la finalització del procés per falta de jurisdicció o sobreseïment lliure i la causa s'hagi dirigit contra l'encausat mitjançant una resolució judicial que suposi una *imputació infundada*.

Per la resta, es manté el recurs de cassació per infracció de llei i trencament de forma i el recurs de cassació per infracció de llei, diferenciant-se en l'un i l'altre tant les resolucions objecte de recurs com els motius al·legables.

Resolucions que es poden recórrer

1) D'acord amb els articles 847 i 848 LECrim, són susceptibles de cassació *per infracció de llei i per trencament de forma*:

a) Les sentències dictades en única instància o en apel·lació per la Sala Civil i Penal dels tribunals superiors de justícia⁴⁷.

(47) Art. 847 LECrim, 1 a) 1.ª LECrim.

b) Les sentències dictades per la Sala d'Apel·lació de l'Audiència Nacional. Les sentències dictades per les audiències provincials en única instància⁴⁸.

(48) Art. 847.1 a) 2.ª LECrim.

2) Són susceptibles de cassació per *infracció de llei del motiu que preveu l'article 849.1º* les sentències dictades en apel·lació per les AP i la Sala Penal de l'AN⁴⁹.

(49) Art. 847.1, b) LECrim.

Queden exceptuades aquelles que es limiten a declarar la nul·litat de les sentències recaigudes en primera instància⁵⁰.

(50) Art. 847.1, b) 2 LECrim.

3) Podran ser objecte de recurs en cassació, *únicament per infracció de llei*:

a) les interlocutòries per als quals la llei autoritza aquest recurs de manera expressa i

b) les interlocutòries definitives dictades en primera instància i en apel·lació per les AAPP o per la Sala Penal de l'AN quan suposin la finalització del procés per falta de jurisdicció o sobreseïment lliure i la causa s'hagi dirigit contra l'encausat mitjançant una resolució judicial que suposi una imputació fundada⁵¹.

(51) Art. 848 LECrim.

Motius del recurs

Hi ha **dues classes de recurs de cassació penal** que agrupen els diferents motius pels quals la llei autoritza aquest recurs extraordinari: el recurs de cassació **per infracció de llei**, i el recurs de cassació **per trencament de forma**.

Per infracció de llei, quan concorre algun dels motius assenyalats en l'article 849 LECrim. Per trencament de les formes essencials, quan es tracti dels previstos en els articles 850 i 851, respectivament.

Si s'estima el recurs, les conseqüències seran diferents segons la classe de cassació interposada:

a) Si es va interposar **per trencament de forma**, es dictarà una sola sentència cassant (anul·lant) la recorreguda i s'ordenarà la devolució de la causa al tribunal sentenciador retornant les actuacions al moment en què estaven quan es va cometre la infracció.

b) Si es va interposar **per infracció de llei o error en l'apreciació de la prova**, es dicten dues sentències.

- En la primera (*iudicium rescindens*) s'anul·la o cassa la sentència recorreguda.

Recurs de cassació

El recurs de cassació plantejat de manera conjunta per trencament de forma i infracció de llei es procedirà, en primer lloc, a pronunciar-se sobre el primer. Només si aquest tipus de recurs no arriba a prosperar hi haurà lloc a decidir sobre la infracció de llei.

- En la segona (*iudicium rescissorium*) es resol sobre el fons de l'assumpte.

3.5. La rescissió de sentències fermes: els denominats *recursos de revisió i anul·lació*

La LECrim denomina impròpiament recursos a la revisió i anul·lació. Diem *impròpiament* perquè la veritable naturalesa de la revisió i l'anul·lació és la de ser instruments de rescissió de sentències fermes (i consegüentment de la cosa jutjada).

Denominació de recurs

La denominació de recurs es reserva tècnicament a tot aquell remei, instrument o via processal dirigit a impugnar resolucions no fermes.

3.5.1. El denominat recurs de revisió

Està regulat en el títol III del llibre V de la LECrim (articles 954 a 961 LECrim). Es tracta d'un remei extraordinari, ja que suposa una excepció a la immutabilitat inherent a l'objecte processal resolt mitjançant sentència ferma i, per tant, revestit de l'autoritat de la cosa jutjada.

L'ordenament jurídic estima necessari que la seguretat jurídica perseguida mitjançant aquesta autoritat cedeixi, en certs supòsits, enfront de consideracions relacionades amb la justícia.

La revisió se cenyeix a les **sentències condemnatòries**, en cap cas a les absolutòries.

Els **motius** que poden donar lloc a la revisió són els que preveu l'article 954 LECrim, als quals la reforma de la LECrim ha afegit els dos següents:

1) la *sentència ferma de decomís* autònom la contradicció entre els fets provats en la mateixa i els declarats provats en la sentència penal, que, si s'escau, es dicti⁵²; i

⁽⁵²⁾Art. 954, 2 LECrim.

2) la resolució judicial ferma, quan el TEDDHH hagi declarat que aquesta resolució va ser dictada en violació d'alguns dels drets reconeguts en el CEPDDHH i LF i els seus protocols, sempre que:

a) la violació per la seva naturalesa i gravetat comporti efectes que persisteixin i no puguin cessar de cap altra manera que no sigui mitjançant aquesta revisió; i

b) insti la revisió que, estant legitimat per a interposar el recurs de revisió, hagués estat demandant davant el TEDDHH.

La sol·licitud en aquest últim cas s'ha de formular en el termini d'un any des que adquireixi fermesa la sentència del TEDDHH⁵³.

⁽⁵³⁾Art. 954.3.I i II LECrim.

⁽⁵⁴⁾Article 958 LECrim.

El **contingut de la sentència estimatòria** de la revisió dependrà del motiu que condueix a l'estimació⁵⁴. Així:

- Si s'acullen els previstos en l'article 954.1, 3 i 4 LECrim, s'anul·la la sentència i s'ordena al tribunal corresponent que torni a instruir la causa. És a dir, de l'estimació d'aquests motius no resulta immediatament la innocència del condemnat, de manera que els fets que van motivar el procediment que va donar lloc a la condemna hauran de ser novament enjudiciats pel tribunal que correspongui.
- Si s'acull el previst en l'article 954.2 LECrim, s'anul·la la sentència amb la consegüent absolució del condemnat.

3.5.2. El denominat recurs d'anul·lació

Regulat en l'article 793 LECrim, el denominat recurs d'anul·lació ceneix el seu àmbit d'actuació al procediment abreujat i a l'enjudiciament ràpid, per remissió de l'article 803.2 LECrim.

Com la revisió, el recurs d'anul·lació permet d'impugnar les sentències fermes.

Es tracta de salvaguardar mitjançant aquesta via el principi d'audiència, de manera que s'ofereix al condemnat l'oportunitat d'aconseguir l'anul·lació del judici celebrat en la seva absència si no van concórrer els requisits especificats en aquell precepte per a aquesta celebració.

Anul·lat el judici es procediria a repetir-lo amb la deguda presència del condemnat. És imprescindible, a aquest efecte, que el condemnat comparegui o en sigui assabentat (tingui notícia de la sentència), de manera que se li notifiqui la sentència dictada en absència.

Quant a la decisió, la llei no distingeix entre el judici que rescindeix i el rescisori típic d'aquest tipus d'impugnacions. No obstant això, sembla que s'hauran de produir, de manera que, declarada la nul·litat la situació retrotregui les actuacions en el moment en què es va provocar la infracció per a continuar a partir d'aquell punt.

4. Costes i execució

4.1. Les costes

S'entén per costes certes quantitats o despeses provocades amb motiu de la substanciació d'un procés.

Concretament, l'article 241 LECrim considera com a costes del procés penal:

- a) El reintegrament del paper segellat empleat en la causa.
- b) El pagament dels drets d'aranzel (especialment els que es deuen al procurador).
- c) El pagament dels honoraris reportats pels advocats i perits.
- d) El pagament de les indemnitzacions corresponents als testimonis que les haguessin reclamat, i altres despeses que s'haguessin ocasionat en la instrucció de la causa.

En certes ocasions, la llei imposa a alguna de les parts l'obligació de reintegrar a les altres les despeses que aquestes hagin desemborsat en concepte de costes: es tracta de la denominada **condemna en costes**. En concret, hi ha les possibilitats següents:

a) **Condemna en costes de l'acusat**, quan hagi estat declarat responsable del fet que se li imputava⁵⁵.

⁽⁵⁵⁾Article 240.2 LECrim i 123 CP.

b) **Declaració de pagament d'ofici**⁵⁶. Cada part abonarà els honoraris i drets dels seus respectius advocats i procuradors, i també els dels perits i testimonis portats a la causa a la seva instància.

⁽⁵⁶⁾Article 240.1 LECrim.

c) **Condemna en costes de l'acusador particular o de l'actor civil** quan s'hagi absolt l'acusat i el Tribunal entengui que han actuat amb temeritat o mala fe. Aquest precepte no inclou el ministeri fiscal, que no pot ser condemnat en costes⁵⁷.

⁽⁵⁷⁾Article 70.II i III i 901.III LECrim.

Quan s'absol l'acusat no se li podran imposar mai les costes⁵⁸. No obstant això, si no s'ha apreciat mala fe o temeritat en la conducta del querellant particular o si només acusava el fiscal, les costes es declararan d'ofici, el que significa que les despeses del seu procurador i advocat, i també els derivats de perits i testimonis que declarin a la seva instància, correran del seu càrrec.

⁽⁵⁸⁾Article 242.II LECrim.

L'assistència jurídica gratuïta

Segons l'article 36 de la Llei d'assistència jurídica gratuïta (LAJG), qui ha obtingut el dret a l'assistència jurídica gratuïta queda exempt de l'obligació de reintegrar les costes, quan hagin estat condemnats a això. No obstant això, les hauran d'abonar si en els tres anys següents d'haver acabat el procés tinguessin millor fortuna, és a dir, si els seus ingressos i recursos superessin l'establert en l'article 3 LAJG. Si és condemnada en costes la part contrària a la qual tenia reconegut aquell dret, haurà de pagar les costes causades en la defensa d'aquest.

Imposició de les costes

Hi ha normes particulars sobre la imposició de les costes en determinats incidents (articles 33, 44, 70.I LECrim) i en el recurs de cassació (articles 870.II, 878, 901.I i II LECrim).

Si el tribunal condemna a costes alguna de les parts, el lletrat de l'administració de justícia ha de procedir a taxar-les. Les parts les poden impugnar per il·legítimes o excessives, en cas en què s'ha de procedir d'acord amb el que disposa en matèria de costes la Llei d'enjudiciament civil. S'ha de procedir de la mateixa manera quan, transcorregut el termini per a això, cap de les parts no ha impugnat la taxació de costes⁵⁹.

⁽⁵⁹⁾Arts. 242.III i 244 LECrim.

Les costes són exigibles mitjançant el procediment de manca dels articles 634 i següents LEC⁶⁰.

⁽⁶⁰⁾Article 245 LECrim.

4.2. L'execució penal

4.2.1. Concepte, fonts i naturalesa

L'exercici de l'activitat jurisdiccional en matèria penal no s'exhaureix amb l'emissió de la sentència o resolució que posi fi al procés, sinó que també inclou l'execució o compliment de l'ordenat en aquestes resolucions sempre, és clar, que el compliment requereixi algun tipus d'activitat subsegüent al mateix pronunciament.

L'execució penal es pot definir, per tant, com aquella activitat dirigida a donar compliment efectiu als pronunciaments penals (i si escau, civils) continguts en la resolució judicial que va posar fi al procés.

Principalment, són dues les raons que han contribuït a fer de l'execució penal una activitat especialment complexa i, per això, un dels aspectes del dret processal penal als quals menys hores d'estudi i anàlisi s'han dedicat:

"Aneguet lleig"

Si el dret processal penal va ser en el seu dia qualificat com la Ventafocs del dret processal, també es podria dir que l'execució penal és el l'Aneguet lleig d'aquesta branca de la nostra ciència jurídica.

a) En primer lloc, es tracta d'una matèria regulada de manera dispersa i asistemàtica; regulació que, d'altra banda, abunden les anomies, antinòmies i imperfeccions.

b) En segon lloc, es tracta d'una activitat que –per la diversitat d'òrgans que hi intervenen i per les funcions que cadascun d'aquests òrgans tenen encomanades– conflueixen el jurisdiccional i l'administratiu. S'entén per això que la naturalesa jurídica de l'execució penal s'hagi qualificat de mixta, és a dir, de jurisdiccional i d'administrativa.

4.2.2. Òrgans i competència

1) La competència per a l'execució de la sentència recaiguda en un judici per delictes lleus⁶¹ o en el procediment abreujat⁶² correspon a l'òrgan que va conèixer del judici i la va dictar en primera instància; en el procés ordinari per delictes greus correspon a qui va dictar la sentència ferma⁶³. No obstant el que hi ha disposat en l'article 985 LECrim, les sentències dictades per la Sala Segona del TS en el recurs de cassació s'executaran pel tribunal que hagués dictat la sentència cassada⁶⁴. **La regla general**, per tant, és que la competència per a l'execució penal recau en el **jutge o tribunal que va dictar la sentència en primera o en única instància**.

⁽⁶¹⁾Article 984.1 LECrim.

⁽⁶²⁾Article 794 LECrim.

⁽⁶³⁾Article 985 LECrim.

⁽⁶⁴⁾Article 986 LECrim.

Les sentències de conformitat dictades durant el servei de guàrdia en el marc del procediment per a l'enjudiciament ràpid de delictes seran executades pel jutjat penal, i no pel d'instrucció⁶⁵.

⁽⁶⁵⁾Article 801.1 LECrim.

2) Per a l'execució de penes privatives de llibertat amb internament del condemnat en centre penitenciari, hi haurà en cada província un o més **jutjats de vigilància penitenciària**. La seva missió consisteix, una vegada ordenada l'execució de la pena privativa de llibertat per l'òrgan de l'ordre penal funcionalment competent, en

- fer complir la pena imposada;
- resoldre els recursos referents a les modalitats que pugui experimentar d'acord amb el que hi ha prescrit en les lleis i reglaments,
- salvaguardar els drets dels interns en els establiments penitenciaris i
- corregir els abusos i desviacions que es puguin produir pels funcionaris de presons en l'exercici de les seves funcions⁶⁶.

⁽⁶⁶⁾Article 94 LOPJ i articles 76.2 i 97.1 LOGP.

4.2.3. Títol executiu

És opinió comuna aquella que el títol d'execució en el procés penal és **la sentència ferma de condemna**; el que no equival a dir que només les sentències fermes condemnatòries són títol executiu. Vegem-ho:

a) En primer lloc, hi ha casos en què el títol d'execució no és una sentència sinó **una interlocutòria**.

Exemple

Aquest és el cas, per exemple, de la interlocutòria de sobreseïment lliure, ja que determina que s'han de practicar les diligències necessàries per a l'execució del que s'ha manat⁶⁷; la interlocutòria que resol en incident sobre fixació del *quantum* de responsabilitat civil⁶⁸; i la interlocutòria que determina el màxim de compliment de la pena en els casos de delictes connexos enjudiciats en processos diferents als quals es refereix l'article 76 CP⁶⁹.

⁽⁶⁷⁾Article 634 LECrim.

⁽⁶⁸⁾Article 798 LECrim.

⁽⁶⁹⁾Article 988 LECrim.

b) En segon lloc, hi ha resolucions que, fins i tot, sense ser fermes també constitueixen títol per a l'execució. Entre aquests supòsits s'han d'incloure els pronunciaments de la sentència penal relatiu a la responsabilitat civil, que són provisionalment executables⁷⁰; i les sentències (definitives) absolutòries, ja que respecte a aquestes la regla general és que l'acusat sigui posat en llibertat immediatament excepte:

⁽⁷⁰⁾Article 989 LECrim.

"el ejercicio de un recurso que produzca efectos suspensivos o la existencia de otros motivos legales que hagan necesario el aplazamiento de la excarcelación"

Article 983 LECrim.

c) En tercer lloc, **títol d'execució també ho són** –almenys en certa mesura– **les sentències absolutòries i les resolucions assimilades a aquestes** com les interlocutòries de sobreseïment lliure.

Exemple

Convé tenir en compte que, per exemple la sentència absolutòria per exempció de responsabilitat penal, serà susceptible de ser executada quant als pronunciaments concernents a la responsabilitat civil; i també que aquelles resolucions seran susceptibles d'execució mentre comportin l'alçament de les mesures cautelars personals o reals que poguessin haver estat adoptades durant el transcurs del procés.

4.2.4. Classes d'execució

El règim de l'execució varia segons si es tracta d'executar resolucions judicials que condemnen a penes privatives de llibertat o d'executar resolucions que es condemni a penes no privatives de llibertat o a pena de multa. Juntament amb una altra classe d'execució, estudiarem l'execució de les mesures de seguretat.

Dades comunes a l'execució penal qualsevol que sigui el seu objecte són els següents⁷¹:

⁽⁷¹⁾Article 3 CP i article 990 LECrim.

- A diferència del procés d'execució civil, l'execució penal s'inicia d'ofici.
- En general, no es podrà executar pena ni mesura de seguretat si no és en virtut de sentència ferma.

- L'execució s'ha de fer en la forma prescrita en la Llei i en els reglaments que la desenvolupen i ha d'estar sotmesa al control dels jutges i tribunals competents.
- Correspon al lletrat de l'administració de justícia impulsar el procés d'execució de la sentència dictant les diligències necessàries, sens perjudici de la competència del tribunal per a fer complir la pena⁷².

(72) Art. 990,V LECrim.

Execució de penes privatives de llibertat

1) Òrgans que actuen en l'execució d'aquestes penes

Com hem deixat entreveure, en els actes d'execució de penes privatives de llibertat participen els jutges o tribunals sentenciadors, els jutges de vigilància penitenciària i les institucions penitenciàries; tenint, d'altra banda, un paper destacat el ministeri fiscal.

Assenyalades les funcions que, en matèria d'execució penal, fan els jutges i tribunals sentenciadors, les funcions que ocupen els **jutges de vigilància penitenciària** a fi de fer complir de manera efectiva les resolucions condemnatòries privatives de llibertat es poden inferir per exclusió (totes aquelles que no duen a terme en la pràctica els jutjats i tribunals sentenciadors). Correspon, a més, als jutjats de vigilància penitenciària aquelles altres actuacions que es refereixen els articles 76.2 i 77 LOGP.

Al costat de les funcions jurisdiccionals, l'Administració Pública també incideix en l'execució penal per mitjà, fonamentalment, de la **Direcció General d'Institucions Penitenciàries**. Així, tot allò relatiu a l'organització, infraestructura i mitjans materials i personals dels establiments penitenciaris, tractament, classificació i trasllat dels interns, i també les activitats assistencials es pot dir que és competència de l'administració penitenciària.

2) Procediment per a l'execució de penes privatives de llibertat

Són penes privatives de llibertat la presó permanent revisable, la presó, la localització permanent i la responsabilitat personal subsidiària per impagament de multa. El seu compliment, així com els beneficis penitenciaris que suposin escurçament de la condemna, s'ajustaran al que disposen les lleis i en aquest Codi. La imposició en sentència ferma de qualsevol d'aquelles penes privatives de llibertat no condueix inexorablement al seu compliment. Així, el jutge o tribunal sentenciador pot procedir a la substitució d'aquelles penes o a suspendre la seva execució.

A la *suspensió de les penes privatives de llibertat* es refereix, fonamentalment, els arts. 80 i seg. del CP en atenció a diferents raons començant per la durada de la pena.

a) Suspensió per durada de la pena imposada

Els jutges o tribunals, mitjançant resolució motivada, podran deixar en suspens l'execució de les penes privatives de llibertat no superiors a dos anys quan sigui raonable esperar que l'execució de la pena no sigui necessària per a evitar la comissió futura pel penat de nous delictes .

Per adoptar aquesta resolució el jutge o el tribunal valorarà:

- i) les circumstàncies del delicte comès;
- ii) les circumstàncies personals del penat, els seus antecedents, la seva conducta posterior al fet, en particular el seu esforç per reparar el dany causat, les seves circumstàncies familiars i socials, i
- iii) els efectes que es pugui esperar de la pròpia suspensió de l'execució i del compliment de les mesures que siguin imposades.

Seràn *condicions necessàries per deixar en suspens l'execució de la pena*, les següents:

- i) Que el condemnat hagi delinquit per primera vegada. A aquest efecte no es tindran en compte les anteriors condemnes per delictes imprudents o per delictes lleus, ni els antecedents penals que hagin estat cancel·lats, o hagin de ser-ho d'acord amb el que disposa l'art. 136. Tampoc es tindran en compte els antecedents penals corresponents a delictes que, per la seva naturalesa o circumstàncies, no tinguen rellevància per valorar la probabilitat de comissió de delictes futurs.
- ii) Que la pena o la suma de les imposades no sigui superior a dos anys, sense incloure en aquest còmput la derivada de l'impagament de la multa.
- iii) Que s'hagin satisfet les responsabilitats civils que s'hagués originat i s'hagi fet efectiu el decomís acordat en sentència d'acord amb l'art. 127.

Aquest requisit s'entendrà complert quan el penat assumeixi el compromís de satisfer les responsabilitats civils d'acord a la seva capacitat econòmica i de facilitar el decomís acordat, i sigui raonable esperar que el mateix sigui complert en el termini prudencial que el jutge o tribunal determini.

El jutge o tribunal, en atenció a l'abast de la responsabilitat civil i l'impacte social del delictes, podrà sol·licitar les garanties que consideri convenientes per assegurar el seu compliment⁷³.

(73) Art. 80.2 CP.

b) Suspensió en atenció a circumstàncies del reu

Excepcionalment, encara que no concorrin les condicions 1a i 2a de l'apartat anterior, i sempre que no es tracti de reus habituals, es pot acordar la suspensió de les penes de presó que individualment no excedeixin de dos anys quan les circumstàncies personals del reu, la naturalesa del fet, la seva conducta i, en particular, l'esforç per reparar el dany causat, així ho aconsellin⁷⁴.

(74) Art. 80.3 CP.

En aquests casos, la suspensió es condicionarà sempre a la reparació efectiva del dany o de la indemnització del perjudici causat conforme a les seves possibilitats físiques i econòmiques, o al compliment de l'acord a què es refereix la mesura 1a de l'art. 84.

c) Suspensió en casos de dependència de determinades substàncies

Tot i que no concorrin les condicions 1a i 2a que preveu l'apartat 2 d'aquest article, el jutge o tribunal pot acordar la suspensió de l'execució de les penes privatives de llibertat no superiors a cinc anys dels penats que hagin comès el fet delictiu a causa de la seva dependència de les substàncies assenyalades en el numeral 2n de l'art. 20, sempre que es certifiqui suficientment, per centre o servei públic o privat degudament acreditat o homologat, que el condemnat es troba deshabituat o sotmès a tractament per a aquesta finalitat en el moment de decidir sobre la suspensió⁷⁵.

(75) Art. 80.5.1 CP.

El jutge o tribunal pot ordenar la realització de les comprovacions necessàries per verificar el compliment dels anteriors requisits.

d) Suspensió en els delictes perseguibles només a instància de part

En els *delictes que només poden ser perseguits prèvia denúncia o querella de l'ofès*, els jutges i tribunals senten a aquest i, si s'escau, a qui el representi, abans de concedir els beneficis de la suspensió de l'execució de la pena⁷⁶.

(76) Art. 80 CP.

e) Termini de suspensió

El *termini de suspensió* serà de dos a cinc anys per a les penes privatives de llibertat no superiors a dos anys, i de tres mesos a un any per a les penes lleus, i es fixarà pel jutge o tribunal, atesos els criteris expressats al paràgraf segon de l'apartat 1 de l'art. 80⁷⁷.

(77) Art. 81.1 CP.

El *termini de suspensió* es computarà des de la data de la resolució que l'acorda. Si la suspensió hagués estat acordada en sentència, el termini de la suspensió es computarà des de la data en què aquella hagués esdevingut ferma⁷⁸.

(78) Art. 82.2 CP.

No es computarà com a termini de suspensió aquell en el qual el penat s'hagués mantingut en situació de rebel·lia⁷⁹.

(79) Art. 82.2.II CP.

f) Suspensió condicional a prohibicions o deures

El jutge o tribunal pot condicionar la suspensió al compliment de les prohibicions i deures recollits en l'article 83 CP quan això sigui necessari per evitar el perill de comissió de nous delictes, sense que puguin imposar-se deures i obligacions que resultin excessius i desproporcionats.

El jutge o tribunal també podrà *condicionar la suspensió de l'execució de la pena al compliment d'alguna o algunes de les següents prestacions o mesures*:

i) El compliment de l'acord aconseguit per les parts en virtut de mediació.

ii) El pagament d'una multa, l'extensió de determinar el jutge o tribunal en atenció a les circumstàncies del cas, que no podrà ser superior a la que resultés d'aplicar dues quotes de multa per cada dia de presó sobre un límit màxim de dos terços de la seva durada.

iii) La realització de treballs en benefici de la comunitat, especialment quan resulti adequat com a forma de reparació simbòlica a la vista de les circumstàncies del fet i de l'autor. La durada d'aquesta prestació de treballs es determinarà pel jutge o tribunal en atenció a les circumstàncies del cas, sense que pugui excedir de la que resulti de computar un dia de treballs per cada dia de presó sobre un límit màxim de dos terços de la seva durada⁸⁰.

(80) Art. 84 CP.

g) Suspensió en cas de determinats delictes

Si s'hagués tractat d'un *delicte comès sobre la dona* per qui sigui o hagi estat el seu cònjuge, o per qui estigui o hagi estat lligat a ella per una relació similar d'afectivitat, fins i tot sense convivència, o sobre els descendents, ascendents o germans per naturalesa, adopció o afinitat propis o del cònjuge o convivent, *o sobre els menors o persones amb discapacitat necessitades d'especial protecció* que amb ell visquin o que es trobin subjectes a la potestat, tutela, curatela, acolliment o guarda de fet del cònjuge o convivent, el pagament de la multa a què es refereix la mesura 2a de l'apartat anterior només es pot imposar quan consti acreditat que entre ells no hi ha relacions econòmiques derivades d'una relació conjugal, de convivència o filiació, o de l'existència d'una descendència comuna⁸¹.

(81) Art. 84.2 CP.

h) Modificació i revocació de la suspensió

Durant el temps de suspensió de la pena, i en vista de la possible modificació de les circumstàncies valorades, el jutge o tribunal podrà modificar la decisió que anteriorment hagués adoptat d'acord amb els arts. 83 i 84, i acordar l'alçament de totes o alguna de les prohibicions, deures o les prestacions que hagin estat acordades, la seva modificació o substitució per altres que resulten menys costoses⁸².

⁽⁸²⁾Art. 85 CP.

3) Remissió de la pena

Transcorregut el termini de suspensió fixat sense haver comès el subjecte un delictes que posi de manifest que l'expectativa en què es fundava la decisió de suspensió adoptada ja no pot ser mantinguda, i complertes de forma suficient les regles de conducta fixades pel jutge o tribunal, aquest acordarà la remissió de la pena⁸³.

⁽⁸³⁾Art. 87.1 CP.

No obstant això, per acordar la remissió de la pena que hagués estat suspesa d'acord amb l'apartat 5 de l'art. 80, s'ha d'acreditar la deshabitació del subjecte o la continuïtat del tractament. Altrament, el jutge o tribunal n'ordenarà el compliment, llevat que, oïts els informes corresponents, consideri necessària la continuació del tractament; en aquest cas pot concedir raonadament una pròrroga del termini de suspensió per temps no superior a dos anys⁸⁴.

⁽⁸⁴⁾Art. 87.2 CP.

La substitució de la pena es contempla amb caràcter complementari de la suspensió en els termes que preveu l'art. 89 CP, especialment per als casos de substitució de la pena per expulsió del territori nacional.

4) Llibertat condicional

El jutge de vigilància penitenciària acordarà la suspensió de l'execució de la resta de la pena de presó i concedirà la llibertat condicional al penat que compleixi els següents requisits:

- a) Que es trobi classificat en tercer grau.
- b) Que s'hagin extingit les tres quartes parts de la pena imposada.
- c) Que hagi observat bona conducta.

Execució de penes privatives de drets i de la pena de multa

Les penes privatives de drets distints del dret a la llibertat que es preveuen en el Codi Penal són les següents:

- Inhabilitacions, suspensions.
- Privació del dret a conduir vehicles de motor i ciclomotors.

- Suspensió d'ocupació o càrrec públic.
- Privació del dret a tenir i portar armes.
- Privació del dret a residir en determinats llocs o d'acudir-hi.
- Treballs en benefici de la comunitat.
- Privació de la pàtria potestat.
- Prohibició de comunicar-se amb la víctima o amb els seus familiars o amb els que determini el jutge.

Respecte al contingut d'aquesta penes ens remetem al que, en relació amb cadascuna d'aquestes, preveu el Codi Penal.

Pel que fa a la **pena de multa**, consisteix en la imposició d'una sanció pecuniària. El Codi Penal distingeix dos sistemes d'imposició d'aquesta pena:

- El **sistema de dies-multa**⁸⁵. Aquest sistema consisteix en la imposició durant un període de temps (que es pot fixar per dies, mesos o anys) d'una sanció pecuniària que s'ha de pagar per quotes. L'extensió mínima d'aquesta pena és de deu dies i la màxima de dos anys. D'altra banda, la quota diària té un mínim de 2 euros i un màxim de 400.
Les penes de multa imposables a persones jurídiques té una extensió màxima de cinc anys i la quota diària té un mínim de 30 euros i un màxim de 5.000 euros (art. 50.3 i 50.4 CP segons la redacció de la LO 5/2010, de 22 de juny).
- El **sistema de multa-proporcional**⁸⁶ és d'aplicació en aquells casos previstos en la Llei que la comissió del delictes ha generat grans beneficis al condemnat. La multa en aquest cas s'estableix en proporció al mal causat, al valor de l'objecte del litigi o al benefici reportat pel delictes; en la fixació del *quantum*, el tribunal sentenciador haurà d'atendre especialment la situació econòmica del condemnat.

⁽⁸⁵⁾Article 50 i 51 CP.

⁽⁸⁶⁾Article 52 CP.

En el cas que el condemnat no satisfaci –voluntàriament o per mitjà de constrenyiment– la multa imposada, queda subjecte a responsabilitat personal subsidiària (pena privativa de llibertat) en els termes previstos en l'article 53 CP.

En cas que la condemnada sigui una persona jurídica i no satisfés, voluntàriament o per via de constrenyiment, la multa imposada en el termini que s'hagi assenyalat, el Tribunal pot acordar intervenir fins que sigui pagada totalment (art. 53.5 segons la redacció de la LO 5/2010, de 22 de juny).

Execució de penes privatives de drets

Al costat de les penes, la nostra legislació penal substantiva preveu la possibilitat que els jutges i tribunals sentenciadors imposin mesures de seguretat a aquells subjectes que, malgrat ser declarats exempts de responsabilitat criminal per qualsevol de les causes que es refereixen als ordinals articles 39ss CP, es temi que puguin cometre nous delictes.

Com les penes, les mesures de seguretat poden ser privatives de llibertat i no privatives de llibertat.

a) Mesures privatives de llibertat són:

- L'internament en un centre psiquiàtric.
- L'internament en centre de deshabitació.
- L'internament en centre educatiu especial⁸⁷.

⁽⁸⁷⁾Article 96.2 CP i articles 101 a 104 CP.

b) Mesures no privatives de llibertat són, en canvi:

- La inhabilitació professional.
- L'expulsió del territori nacional d'estrangers no residents legalment a Espanya.
- L'obligació de romandre en un lloc determinat.
- La prohibició de romandre en el lloc o territori que es designi. En aquest cas, el subjecte quedarà obligat a declarar el domicili que triï i els canvis que es produeixin.
- La prohibició d'anar a determinats llocs o territoris, espectacles esportius o culturals, o de visitar establiments de begudes alcohòliques o de joc.
- La custòdia familiar. El sotmès a aquesta mesura quedarà subjecte a la cura i vigilància del familiar que es designi i que accepti la custòdia, el qual exercirà en relació amb el jutge de vigilància penitenciària i sense detriment de les activitats escolars o laborals del custodiat.
- La privació del dret a conduir vehicles de motor i ciclomotors.
- La privació del dret a tenir i portar armes.
- La prohibició d'aproximar-se a la víctima, o als seus familiars o altres persones que determini el jutge o tribunal.

- La prohibició de comunicar-se amb la víctima o amb els seus familiars o altres persones que determini el jutge o tribunal.
- La submissió a tractament extern en centres mèdics o establiments de caràcter sociosanitari.
- La submissió a programes de tipus formatiu, cultural, educatiu, professional, d'educació sexual i altres similars⁸⁸.

⁽⁸⁸⁾Article 105 CP.

4.2.5. Terminació de l'execució

El normal és que l'execució conclouï quan la sentència penal hagi estat complerta en tots els seus pronunciaments (penals i civils):

En els casos d'execució de penes privatives de llibertat, el compliment de la pena extingeix la responsabilitat penal⁸⁹. Aquest compliment es formalitza amb l'aprovació de la posada en llibertat del penat per part del tribunal sentenciacdor⁹⁰. A aquest efecte, el director de l'establiment penitenciari en què el reu estigui complint condemna li haurà de remetre una proposta de llibertat definitiva amb una antelació mínima de dos mesos el dia que el penat previsiblement extingirà la seva condemna.

⁽⁸⁹⁾Article 130.1.2n. CP.

⁽⁹⁰⁾Article 17 LOGP i articles 24 a 30 RP.

Pel que fa a l'execució dels pronunciaments civils de la sentència penal, s'entendrà conclusa una vegada satisfeta la responsabilitat concreta.

Però l'execució penal no solament conclou per extinció de la responsabilitat penal establerta en el títol executiu sinó que l'execució penal també pot concloure per anul·lació del propi títol d'execució. En aquest sentit, s'ha de fer notar que el títol d'execució pot ser anul·lat mitjançant els (mal anomenats) recursos de revisió i d'empara.

En el cas de responsabilitat penal de les persones jurídiques, la transformació, fusió, absorció o escissió d'una persona jurídica no extingeix la seva responsabilitat penal, que s'ha de traslladar a l'entitat o entitats en què es transformi, quedi fusionada o absorbida i s'ha d'estendre a l'entitat o entitats que resultin de l'escissió. El jutge o Tribunal pot moderar el trasllat de la pena a la persona jurídica en funció de la proporció que la persona jurídica originàriament responsable del delictes guardi amb ella.

Igualment, tampoc no extingeix la responsabilitat penal la dissolució encoberta o merament aparent de la persona jurídica. En tot cas, s'ha de considerar que existeix dissolució encoberta o merament aparent de la persona jurídica

quan es continuï la seva activitat econòmica i es mantingui la identitat substancial de clients, proveïdors i empleats, o de la part més rellevant de tots ells (art. 130.2 CP, segons la redacció de la LO 5/2010, de 22 de juny).

4.2.6. Recursos en matèria d'execució

Sota aquest epígraf examinem quins recursos es poden interposar enfront de les resolucions i acords adoptats pels òrgans jurisdiccionals i administratius que tenen competències en matèria d'execució penal:

1) Si es tracta d'acords de **les autoritats i funcionaris penitenciaris**, la seva revisió i anul·lació es pot intentar per una doble via. Així, correspon al **jutge de vigilància penitenciària**:

a) La resolució dels recursos o reclamacions formulades pels interns sobre sancions disciplinàries⁹¹.

⁽⁹¹⁾Article 76.2 LOGP i disposició addicional cinquena LOPJ.

b) La resolució dels recursos interposats enfront de les resolucions administratives recaigudes en matèria de classificació penitenciària inicial i progressions i regressions de grau⁹². En els **casos restants**, el coneixement dels recursos interposats enfront de les decisions i acords adoptats per l'administració penitenciària correspon als **òrgans de la jurisdicció contenciosoadministrativa**.

⁽⁹²⁾Article 76.2 LOGP.

2) Si es tracta de resolucions dels **jutjats de vigilància penitenciària**, convé distingir⁹³:

⁽⁹³⁾Disposició addicional cinquena LOPJ.

a) Si es tracta d'interlocutòries, es podrà utilitzar el recurs de reforma.

b) Les resolucions del jutge de vigilància penitenciària **en matèria d'execució de penes** seran recurribles en apel·lació i queixa davant del tribunal que dicta la sentència. En el cas que el condemnat es trobi complint diverses penes, la competència per a resoldre el recurs correspondrà al jutjat o al tribunal que hagi imposat la pena privativa de llibertat més greu, i en el supòsit que coincideixi que diversos jutjats o tribunals hagin imposat pena d'igual gravetat, la competència correspondrà al que l'hagi imposada en últim lloc.

c) Les resolucions del jutge de vigilància penitenciària referents al **règim penitenciari i a altres matèries no compreses en l'apartat anterior (b)** seran recurribles en apel·lació o queixa. Coneixerà de l'apel·lació o de la queixa l'audiència provincial que correspongui, per estar situat dins de la seva demarcació l'establiment penitenciari.

3) Finalment, a les **resolucions dictades pels jutges i tribunals sentenciadors** en seu d'execució els és d'aplicació el règim general de recursos mentre –òbviament– no es vegi alterat per les disposicions especials que en aquesta matèria es contenen en la Llei d'Enjudiciament Criminal.

Resum

La conclusió del procés penal, normalment, adopta la forma de sentència, que és la resolució judicial que es pronuncia sobre el fons de l'assumpte, condemnant o absolent l'acusat.

En matèria penal pren especial importància tot allò relatiu a la correlació entre acusació i sentència o, el que és el mateix, a la vinculació de l'òrgan judicial a les peticions de les parts. Com passa en altres temes que ja s'han abordat en mòduls anteriors, no es tracta d'una matèria d'abast procedimental, sinó de qüestions que arrelen en la pròpia concepció del procés i, per extensió, de la justícia penal. D'aquí ve la seva importància.

No són menys importants, en matèria penal, els recursos, en tant que manifestació del dret fonamental a la tutela judicial efectiva.

La complexitat d'aquesta matèria, no obstant això, ve donada tant sols per la multitud de recursos que preveu l'ordenament jurídic vigent (amb la multiplicitat de tramitacions consegüent).

S'analitza en aquest mòdul, a més, la força de cosa jutjada de les sentències i les resolucions penals. I si analitzem aquest tema s'incideix de nou en l'objecte del procés, per la qual cosa és recomanable reestudiar aquest tema.

Finalment, s'inclou en aquest mòdul una referència a l'execució penal i a les costes. La primera qüestió no és sinó la terminació veritable del procés penal, al mateix temps que una qüestió tradicionalment oblidada per la doctrina. Resulta especialment interessant, en canvi, en la mesura en què es tracta d'un fenomen amb una important incidència pràctica.

Pel que fa a les costes, no deixa de ser un element rellevant en el conjunt dels efectes del procés.

Activitats

1. Formació externa de la sentència.
2. L'eficàcia positiva o prejudicial de la cosa jutjada en el procés penal.
3. Tractament processal de la cosa jutjada.
4. El denominat recurs de revisió.
5. El recurs de cassació penal.
6. L'execució penal i les seves diferents variants, singularment la suspensió i les seves modalitats.

Exercicis d'autoavaluació

Qüestions breus

1. Quins són els supòsits de terminació anticipada del procés penal?
2. Què significa la «generalització de la segona instància penal»?
3. Quins elements comprèn la cosa jutjada penal?
4. Quin és l'òrgan encarregat de l'execució penal?

Desenvolupament d'un tema

1. Termes de la correlació entre acusació i sentència en el procediment ordinari i en el procediment abreujat.
2. La condemna en costes.

Solucionari

Exercicis d'autoavaluació

Qüestions breus

1. Són tres:

- a) La inadmissió de la denúncia o de la querella.
- b) El sobresseïment.
- c) L'arxiu de les diligències prèvies en el procés abreujat.

2. El nostre sistema, fins a la data de 2015, no preveia la possibilitat d'apel·lar les sentències dictades en primera instància per les audiències provincials o per la Sala Penal de l'Audiència Nacional. La reforma de 2015 introdueix una segona instància establint la possibilitat d'interposar un recurs d'apel·lació contra aquestes sentències. S'aplicarà la mateixa regulació prevista actualment per a l'apel·lació de les sentències dictades pels jutjats penals en el procés abreujat.

3. Dos elements: subjectiu i objectiu. El subjectiu abasta els subjectes en les seves diferents formes de participació (autor material, autor legal o còmplice). L'objectiu comprèn els fets i les qualificacions continguts en l'escrit de qualificació i en la sentència, sense oblidar el possible concurs ideal o el delictes continuat o d'hàbit. Aquests elements delimitaran també la prohibició de *ne bis in idem*.

4. Amb caràcter general, l'òrgan que va dictar la sentència que calgui executar. Si la sentència condemna a penes privatives de llibertat, l'execució de la condemna correspon als jutjats de vigilància penitenciària.

Abreviatures

- CC** Codi civil
- CE** Constitució espanyola
- CEDH** Conveni europeu de drets humans
- CP** Codi Penal
- CPM** Codi Penal militar
- LAJG** Llei d'assistència jurídica gratuïta
- LEC** Llei d'enjudiciament civil
- LECrim** Llei d'Enjudiciament Criminal
- LOGP** Llei Orgànica general penitenciària
- LOPJ** Llei Orgànica del Poder Judicial
- LOTJ** Llei Orgànica del tribunal del jurat
- LSC/LOPSC** Llei Orgànica de protecció de la seguretat ciutadana
- MF** ministeri fiscal
- PIDCP** Pacte internacional de drets civils i polítics
- RD** reial decret
- RP** Reglament penitenciari
- STEDH** sentència del Tribunal Europeu de Drets Humans
- STC** sentència del Tribunal Constitucional
- STS** sentència del Tribunal Suprem
- TC** Tribunal Constitucional
- TS** Tribunal Suprem

Glossari

adhesió a l'apel·lació *f* Recurs d'apel·lació autònom que permet que una part que inicialment ha consentit la resolució apel·lada, quan rep el trasllat de la formalització del recurs d'apel·lació interposat per l'apel·lant, pugui, d'acord amb la llei, interposar recurs, malgrat que hagi expirat el termini que tenia per a fer-ho.

cosa jutjada formal *f* Efecte intraprocessal, en virtut del qual la resolució de què es predica no es pot recórrer, tant si és perquè no és susceptible de recurs, com perquè ha transcorregut el termini per a interposar-los o perquè s'han exhaurit tots els recursos.

cosa jutjada material *f* Efecte extern de la resolució ferma que es projecta sobre un eventual procés posterior, que impedeix que els mateixos fets es tornin a jutjar de nou (efecte negatiu). L'efecte positiu, que preestableix part del contingut d'una sentència posterior, no es té en compte en el procés penal.

funció nomofilàctica *f* Funció originària del recurs de cassació. Persegueix assegurar l'aplicació uniforme de la legalitat penal (processal i substantiva) arreu de l'Estat.

òrgan a quo *m* En matèria de recursos, l'òrgan que dicta la resolució objecte de recurs.

òrgan ad quem *m* En matèria de recursos, l'òrgan diferent i supraordenat al que va dictar la resolució, a qui s'encarrega el coneixement i la resolució del recurs.

suspensió de l'execució de la pena *f* Situació en què el compliment de la pena queda en suspens, condicionalment o no, arran d'una resolució judicial, dictada atesos una sèrie de requisits establerts en el Codi Penal.

Bibliografia

Armenta Deu, T. (2017). «La reforma de los recursos en la Ley 41/2015, de 5 de octubre, de modificación de la Ley de Enjuiciamiento Criminal para la agilización de la justicia penal y el fortalecimiento de las garantías procesales: generalización de la segunda instancia; ampliación del recurso de casación e incorporación de las resoluciones condenatorias del TEDDHH». A: Olga Fuentes (coord.). *El proceso penal. Cuestiones fundamentales*. València: Tirant lo Blanch.

Armenta Deu, T. (2018). *Lecciones de derecho procesal penal*. Madrid: Marcial Pons.

Calderón Cuadrado, M. P. (1996). *Apelación de sentencias en el proceso penal abreviado*. Granada: Comares.

Garciandía González, P. M. (2016). "Motivos de revisión penal (análisis de la reforma de la LECrim de 2015 al amparo de la doctrina jurisprudencial sobre la materia". A: *Derecho, Justicia, Universidad (Liber Amicorum d'Andrés de la Oliva Santos, T. I., p. 1216)*.

Hoya Coromina, J. "La reforma de la ejecución penal" [en línea]. [Data de consulta: 25 d'abril de 2019]. <<http://www.ajfv.es/wp-content/uploads/2017/04/penal.oct2016.pdf>>

Vieira Morante (2002). "Contradicción e intermediación en la práctica de las pruebas y su valoración en segunda instancia". *Actualidad Jurídica Aranzadi* (núm. 563).

